

BACHELOROPPGAVE

Skylappjenta som bidragende virkemiddel til identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet gjennom litterær samtale

Kandidatnummer: 122

GUPEL412

Bacheloroppgave, vitenskapsteori og forskningsmetode
Fakultet for lærerutdanning, kunst og idrett (FLKI)
Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Veileder: Magnhild Rommetveit Fivelstad

Innleveringsdato: 03.06.19

Antall ord: 8231

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskolen på Vestlandet, § 10.

Skylappjenta som bidragende virkemiddel til identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet gjennom litterær samtale

En avhandling basert på samfunnsvitenskap og pedagogisk forskning som omhandler hvordan bildeboken *Skylappjenta* gjennom litterær samtale kan bidra til identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet hos elever på ungdomstrinnet

Antall ord: 8231

Antall sider: 33

Kandidatnummer: 122

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskolen på Vestlandet, § 10.

Avhandling for bachelorgrad i norsk

Høgskolen på Vestlandet

Campus Bergen

Vår 2019

Innholdsfortegnelse

Abstract	4
1. Innledning	5
1.1 Valg av tema.....	5
1.2 Formål og problemstilling.....	5
2. Teori	7
2.1 Definerings av begreper.....	7
2.1.1 Kulturelt mangfold.....	7
2.1.2 Identitetsutvikling.....	8
2.1.3 Begrepenes plassering i læreplanene	8
2.2 Bildebok.....	9
2.2.1 Definisjon	9
2.2.2 Samarbeidet mellom skrift og bilde.....	9
2.2.4 Bildeboken i litterær samtale.....	10
2.2.5 Bildebokanalyse.....	10
2.3 Litterær samtale.....	13
2.3.1 Sosiokulturell læringsteori	14
2.3.2 Samtalens plass i læreplanene	15
3. Metode	16
3.3.1 Kvalitativ metode	16
3.3.2 Valg av metode	16
3.3.3 Hermeneutikk.....	17
3.3.3 Etske hensyn.....	18
3.3.4 Undersøkelsens gjennomføring.....	19
4. Analyse og tolkning	20
4.1 Handlingsreferat.....	20
4.2 Paratekstene.....	20
4.2 Layout, teknikk og farger.....	22
4.3 Komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv.....	23
4.4 Person- og miljøskildring	25
4.5 Intertekstuelle og intervisuelle referanser	26
4.6 Motiv og tematikk.....	27
5. Avslutning	30
5. Litteraturliste	32

Abstract

In this bachelor thesis, I have examined how the picture book *Skylappjenta* can contribute to identity development and knowledge about the cultural diversity through literary conversation of pupils in the lower secondary school. In my study I have focused on how the qualities of the book can emphasize these topics in a literary conversation. In order to do so, I have started with explaining the themes of the issue in my theory part. Then I take on theory related to picture book and picture book analysis, in addition to literary conversation. Later in my thesis I have analyzed selected elements from the book by author Iram Haq and illustrator Endre Skandfer. I have reflected on how these elements can be used to give pupils knowledge of cultural diversity as well as acting like a contribution to identity development. All this through literary conversation in the classroom.

My results show that the picture book contains elements that are very suitable for conversation about the selected topics. When reading this picture book, the pictures and the verbal text will work in an interaction that affects the understanding of the individual reader. Such a literary conversation will be able to address issues that can be challenging to talk about. The teacher's position in such a conversation is important to reflect on. When discussing these issues it is important that the teacher is neutral and allow students to express their views and opinions.

1. Innledning

1.1 Valg av tema

I kunnskapsløftets norskdel står det følgende: «Norsk er et sentralt fag for kulturforståelse, kommunikasjon, dannelse og identitetsutvikling. Gjennom aktiv bruk av det norske språket innlemmes barn og unge i kultur og samfunnsliv (...)»(Utdanningsdirektoratet, 2013). Her kommer det tydelig frem hvor elementært kulturforståelse og identitetsutvikling er innenfor norskfaget. I overordnet del- verdier og grunnprinsipper for grunnskoleopplæringen punkt 1.2 er identitet og kulturelt mangfold sentralt. Befolkningen i Norge er mer sammensatt enn noen gang. Elevene må kunne møte og delta i dette mangfoldet. For å forstå andre kulturer må eleven forstå seg selv. Derfor blir det relevant å trekke inn både identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet i min besvarelse. I praksis på 10. trinn, fikk jeg erfare hvordan bildeboken *Skylappjenta* kan fungere i en litterær samtale. Jeg fikk mulighet til å gjennomføre en slik samtale i to ulike klasser. Samtalene om boken førte til reflekterte diskusjoner om kultur og identitet. Elevene fant dessuten egenskaper ved boken som konkretiserte disse underliggende temaene. Denne gode erfaringen fra praksis i tillegg til temaenes aktualitet i dagens samfunn, er en stor motivasjonsfaktor for valg og gjennomføring av bacheloroppgaven min. Jeg synes dessuten temaene er svært interessante og viktige. I oppgavens teoridel skal disse temaene konkretiseres og settes inn i en sammenheng. Jeg velger å ta i bruk kvalitativ metode i min besvarelse. Jeg skal gjennomføre en analyse av bildebokens mest sentrale egenskaper for å støtte oppunder min problemstilling. Jeg tar i bruk professor *Ommundsen* sin innfallsvinkel i min undersøkelse av utvalgte virkemidler.

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med besvarelsen er å undersøke hvordan bildeboken kan fungere i en litterær samtale med vekt på identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet. I min analyse vil jeg se på bildebokens egenskaper i forhold til disse begrepene.

Problemstillingen som besvarelsen vil ta utgangspunkt i, er følgende:

Hvordan kan bildeboken Skylappjenta gjennom litterær samtale bidra til identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet hos elever på ungdomstrinnet?

2. Teori

I min teoridel ønsker jeg først å gjøre rede for begrepene identitetsutvikling og kulturelt mangfold. Deretter begrunne deres aktualitet ved å se på begrepenes stilling i læreplanene. Jeg har valgt å gjøre rede for begge disse begrepene i min oppgave, fordi de er gjensidig avhengig av hverandre. «Identitet er på mange måter å forstå som den fortellingen individet forteller om seg selv, slik at det samfunnet individet deltar i, er en naturlig del av identitetskonstruksjonen» (Khateeb, 2018, s. 288). Identiteten vil bli påvirket av kulturen, og kulturen vil bli påvirket av identitetskonstruksjonene. Litterær samtale og bildebok er begreper som er sentrale i min problemstilling. Disse vil jeg også gjøre rede for i dette kapitlet.

2.1 Definerer av begreper

2.1.1 Kulturelt mangfold

Ahmed Khateeb (2018, s. 285) definerer kultur som et sammensatt begrep. Khateeb hevder at menneskets kultur viser til åndelig og materiell aktivitet, symbolisert gjennom blant annet kunst, vitenskap og religion. Kulturen er knyttet til en gruppe mennesker i en bestemt historisk og sosial kontekst. «Kulturbegrepet inkluderer verdier og tradisjoner som knytter mennesker sammen» (Khateeb, 2018, s. 285). Kultur er dermed et vidt begrep som omhandler menneskets iboende egenskaper, verdier og tenkemåter. Som nevnt er befolkningen i Norge mer sammensatt enn noen gang, som følger av økt globalisering. Khateeb poengterer at denne globaliseringen fører til økt kulturelt mangfold. Innsikten i hvordan kulturmøter foregår blir dermed viktig. Videre hevder Khateeb at det blir viktig å stille seg kritisk til hvordan tekster vi leser tar inn over seg elementer fra andre kulturer (2018, s. 286). Som lærer blir det svært viktig å vise elevene at tekster kan fremstille kulturuttrykk på ulike måter. Dermed vil ikke en tekst alene være representativ for kulturen. Vi lever i en globalisert verden som stadig kommer med nye innslag til vår forståelse av kulturbegrepet. Khateeb mener at opplæringens mål bør være å utvikle elevenes toleranse og ansvar for de ulike kulturene, ikke bare den tradisjonelle norske kulturen (2018, s. 286). Det er viktig at læreren er bevisst på valg av tekster i en slik undervisningssammenheng. Slik at elevene får tilgang til tekster som gir dem kunnskap om flere ulike kulturer. Dermed kan deres forståelseshorisont videreutvikles.

2.1.2 Identitetsutvikling

I hverdagspråket blir begrepet identitet forstått som hvem man er som person. Hvert enkelt individ har en egen identitet som er karakteristisk. Identitet kan beskrives som en persons selvbilde eller selvoppfatning (Identitet, 2016). Ifølge Håkonsen består begrepet både av den sosiale og den personlige identiteten. Videre hevder Håkonsen at begge disse formene for identitet utvikles og modnes i ungdomsårene. Spesielt den sosiale identiteten utvikles i ungdomsårene, da ungdomsårene markerer en overgang fra tilhørighet i familien, til tilhørighet i andre grupper (Håkonsen, 2014, s. 59). Menneskets identitet består altså av en sosial og en personlig identitet. Disse formene for identitet er gjensidig avhengig av hverandre. Den sosiale identiteten påvirker den personlige identiteten, og motsatt.

«Utvikling er en livslang prosess som styres, reguleres og påvirkes i et samspill av biologiske, psykologiske, sosiale og kulturelle faktorer, der det er en gjensidig påvirkning mellom menneskene og miljøet» (Håkonsen, 2014, s. 39). Det er dermed flere faktorer som påvirker individets utvikling. Identitetsutvikling er altså en prosess som foregår gjennom hele livet. Den blir påvirket av sosiale og kulturelle faktorer. Hvor påvirkningen mellom menneskene og miljøet er gjensidig. I ungdomsårene er identiteten i særstilling, med tanke på utviklingen.

2.1.3 Begrepenes plassering i læreplanene

I prinsipper for opplæringen i Læreplanverket for Kunnskapsløftet skal skolen og lærebedriften: «stimulerer elevene og lærlingene/lærekandidatene i deres personlige utvikling og identitet, i det å utveksle etisk, sosial og kulturell kompetanse(...)» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 2). Her kommer det tydelig frem at skolen er ansvarlig for å stimulere elevene i deres reise mot personlig utvikling og identitet. Skolen skal også gi elevene verktøy til å samtale om kulturell kompetanse. I formålsparagrafen står kulturelt mangfold sentralt. «Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfold og vise respekt for den enskilde si overtydning» (Opplæringsloven, 1998, §1-1). Skolen skal dermed gi elevene kunnskaper om det kulturelle mangfoldet. Opplæringen skal utøve respekt ovenfor mennesker med ulike livssyn.

I overordnet del- verdier og prinsipper for grunnopplæringen innunder opplæringens verdigrunnlag punkt 1.2 er identitet og kulturelt mangfold nedfelt. I følgende punkt står det

om skolen sitt ansvar i forhold til å gi elevene kulturell innsikt, i tillegg til å være bidragsyttere i elevenes utvikling av identitet (Kunnskapsdepartementet, 2017). Videre i punktet står det at innsikten i kultur påvirker utviklingen av elevens identitet, og dermed deres tilhørighet til samfunnet. Det er derfor sentralt å se på hvordan bildeboken *Skylappjenta* kan bidra til å sette fokus på disse læreplanmålene i norskundervisningen.

2.2 Bildebok

2.2.1 Definisjon

«(...) en bildebok har ett eller flere bilder på hvert oppslag» (Bjorvand, 2014, s.130). Videre belyser Bjorvand at bildebøker består av flere meningsbærende uttrykksformer, kalt modaliteter. Modalitetene skrift og bilde fungerer sammen og formidler bokens innhold til leseren.

2.2.2 Samarbeidet mellom skrift og bilde

Litteraturviteren Maria Nicolajeva (2000, s.11) forklarer bildeboken slik: «Bilderboken är ett syntetisk medium, som teater eller film, där mottagaren måste sätta ihop den övergripande betydelsen av de olika kommunikationselementen». Forståelsen av bildeboken vil dermed bli påvirket av den enkelte leser. Hvordan hun eller han setter sammen de ulike delene og skaper mening vil også påvirke forståelsen av boken.

Ikonotekst er samspeillet mellom modalitetene skrift og bilde. Videre beskriver Bjorvand ikonotekst som et gjensidig samarbeid mellom modalitetene, som skaper en mening hos leseren i leseøyeblikket (2014, s. 131). Bestanddelene i en ikonotekst er dermed leser, skrift og bilde. «Å lese en ikonotekst er det vi kaller en hermeneutisk prosess» (Bjorvand, 2014, s. 135). Hermeneutikk betyr forståelselære eller fortolkningslære (Krogh, 2009, s. 10). Når vi leser en bildebok vil bildene påvirke verbalteksten, samtidig vil det vi leser påvirke vår forståelse av bildene. Denne leseprosessen blir en hermeneutisk sirkel, som jeg kommer tilbake til i metodedelen. Modalitetene som tolkes har ulike begrensninger og muligheter. Dermed har de ulike affordans. Bildene kan for eksempel formidle best det visuelle, mens verbalteksten kan gi oss informasjon som bildene ikke er i stand til (Bjorvand, 2014, s. 136). Lesing av flerkulturell litteratur kan skape identifikasjon hos mottakeren. Identifikasjon

handler om å kunne speile seg selv, sin situasjon eller sitt liv i litterære fremstillinger. Leseren kan for eksempel identifisere seg med karakterer som representerer ulike bakgrunner og kulturer. Bildene kan også tilby innblikk i de ulike kulturene (Khateeb, 2018, s.286). En bildebok kan på denne måten føre leseren inn i ulike kulturer. Bildene kan skape identifikasjon og kunnskap om det kulturelle mangfoldet. Samtaler om slike bilder kan berike deres leseopplevelse og kunnskaper om ulike kulturer.

2.2.4 Bildeboken i litterær samtale

Ommundsen presenterer bildeboken som særlig egnet for litterære samtaler. En bildebok kan være et godt utgangspunkt for å snakke om viktige problemstillinger, i tillegg til å gi en estetisk opplevelse (2018, s. 167). Samtale om bildebøker kan styrke elevenes identitet, og utvikle forståelsen for andres situasjon. Det finnes mange ulike bildebøker til ulike aldersgrupper, som passer til ulike tema og formål i skolen. Bildebøker kan dessuten sette søkelyset på samfunnsutfordringer, i tillegg til å hjelpe leseren til å forstå seg selv og andre (Ommundsen, 2018, s. 168). Litterær samtale kommer jeg til å gå nærmere inn på senere i oppgaven min.

2.2.5 Bildebokanalyse

2.2.5.1 Paratekstene

Paratekster er de tekstene som ligger utenfor, før og etter selve fortellingen. Omslaget på boken kan fortelle oss om hva den handler om. Disse spørsmålene kan være aktuelle: Hvilke farger er det på omslaget? Hva er avbildet? Hva sier tittelen? Bildet og verbalteksten kan utfylle hverandre, og dermed gi oss en viss forståelse om hva teksten handler om (Ommundsen, 2018, s. 158). Paratekstene som er plassert før bokens hoveddel, vil forberede oss på innholdet i boken. Tekstene som er plassert etter fortellingen har ofte den funksjonen at de avrunder boken. Det alle paratekster har til felles er at de utvider hovedteksten. Dessuten kan mange paratekster fungere som frampek eller tilbakeblikk. Dermed er paratekster et viktig virkemiddel, som er viktig å ta hensyn til i bildebøker (Bjorvand, 2014, s.133). Som nevnt, kan samtale om bildene skape identifikasjon og kunnskap om det kulturelle mangfoldet.

2.2.5.2 Layout, teknikk og farger

Layout handler om det visuelle på boksidene. Hvor mye plass har bildene fått? Er bildene tegnet, malt eller digitalt bearbeidet? Hvilke farger har illustratøren tatt i bruk, og hvilke stemninger skapes? (Ommundsen, 2018, s. 160). Farger kan oppfattes ulikt, og er avhengig av hvilken kultur leseren kommer fra. Fargen rødt kan ha ulike betydninger og forbindelser. Rødt kan dermed signalisere flere ulike følelser og assosiasjoner. Fargen krever oppmerksomhet, og i bildebøker brukes ofte rødt på elementer som er viktige. Kontrastfarger kan symbolisere ulikhet. I en analyse kan det være hensiktsmessig å stille spørsmål til bildet. Spørsmålene kan blant annet være som følger: Hvilke farger har hovedpersonen? Er det brukt kontrastfarger, og prøver disse i så fall å fremheve noe? (Bjorvand, 2014, s. 144)

2.2.5.3 Komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv

Bilder kommuniserer med leseren. Bjorvand (2014, s. 139) forklarer komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv som en visuell grammatikk. Denne visuelle grammatikken kan hjelpe oss til å forstå hvordan bildene virker på leseren. Komposisjonen er en viktig del av den visuelle grammatikken. Komposisjonen er med på å avgjøre hva leseren opplever som mest sentralt i bildet. Elementene i et bilde kan være satt sammen i ulike strukturer eller systemer. Det er ikke likegyldig hvor et element er plassert. Venstre side markerer ofte det som er kjent og trygt. Høyre side derimot kjennetegner ofte det som er utrygt og ukjent (Bjorvand, 2014, s. 142-143). Bildeutsnittet, også kalt zoom bestemmer hva som fremheves. Illustratøren kan zoome inn eller ut på motivet. Dette påvirker videre vår oppfatning av motivet. «Hva slags perspektiv som er brukt, posisjonerer leseren i forhold til det bildene viser» (Ommundsen, 2018, s. 160). Fugleperspektiv og froskeperspektiv kan brukes for å vise hvem av karakterene som står i maktposisjon. Verdiperspektivering definerer Ommundsen, som illustratørens valg av størrelse på personene. Hun eksemplifiserer med at en person tegnes liten i forhold til den andre. Dette for å vise at personen føler seg liten eller underdanig. En overdrevet forstørret person kan understreke makt (Ommundsen, 2018, s. 160). Denne visuelle grammatikken kan gi leseren en annen innfallsvinkel i forhold til identitetsutvikling og ulike kulturer. Samspillet mellom verbalteksten og den visuelle grammatikken kan tilføre en dypere forståelse hos leseren. I bildeboken tar illustratøren i bruk verdiperspektivering på enkelte oppslag. Dette perspektivet kan sammen med

verbalteksten skape mening. Med utgangspunkt i denne bruken av størrelse som kan representere makt, kan man i litterær samtale kaste lys på identitetsutvikling og ulike kulturer ved å stille spørsmål rundt dette til elevene.

2.2.5.4 Person- og miljøskildring

Bildene er særlig godt egnet til å vise hvordan personer og steder ser ut. De kan også vise sinnsstemninger og gjengi følelser. Det bildene ikke er skikket til er å skildre tid og fart. Her er verbalteksten et egnet virkemiddel (Ommundsen, 2018, s. 160)

«Miljön kan bidra till personschildringen» (Nikolajeva, 2000, s. 118). Videre klargjør Nikolajeva hvordan miljøet som personene befinner seg i kan påvirke deres modning. I et mer «unormalt» miljø, vil miljøet fungere som en katalysator for handlingen. Karakterene vil befinne seg i et miljø med kontraster som vil påvirke handlingsforløpet og dermed deres indre reise. Miljøet er en avgjørende faktor for vår forståelse av personene.

I bildeboken blir hovedpersonen påvirket av miljøet og personene rundt. Skylappjenta sin identitet og kultur blir satt på prøve gjennom handlingsforløpet. Hun står mellom to ulike kulturer med ulike verdier. Skylappjenta blir satt i en vanskelig situasjon når hun må velge en av dem. Dermed blir vår oppfattelse av hovedpersonen påvirket av miljøet rundt henne.

Bildene i boken gir oss innsyn i følelser og sinnsstemninger som videre påvirker vår forståelse av situasjonen som utspiller seg.

2.2.5.5 Intertekstuelle og intervisuelle referanser

«Intertekstualitet er et begrep som viser til at litterære tekster referer eller hentyder til hverandre» (Jensen, 2014, s. 93). Bildebøker kan referere til blant annet eventyr eller kjente hendelser. Slike referanser legger ekstra mening til leseopplevelsen. Det som kan variere er forståelsen av disse referansene. Leseren som kjenner igjen disse intertekstuelle og intervisuelle referansene vil få en dypere forståelse av fortellingen (Ommundsen, 2018, s. 160-161). Dette er et godt eksempel på ikonotekst, hvor forståelsen blir til mellom leser, verbaltekst og bilde.

Bruken av intertekstualitet og intervisuelle referanser i *Skylappjenta* skaper ytterligere kontraster mellom de representerte kulturene, og dermed de ulike identitetene. Dette

tilfører mening og forståelse til lesningen. Kontrastene kan gi elevene et klarere bilde på kulturmøtene og identitetsutviklingen. Referansene kan tilføre noe kjent til elevene sin leseopplevelse, slik at tolkningen blir dypere. Dette vil jeg komme nærmere inn på i analysen min.

2.2.5.6 Motiv og tematikk

Ommundsen presenterer motiv som det bildeboken helt konkret handler om (2018, s. 162). «Bildebokens tematikk er en tolkning av hva boken handler om, på et abstrakt plan (Ommundsen, 2018, s. 163). Tematikken omhandler de temaene som boken ønsker å sette fokus på. Hennig trekker frem hvordan litteraturen kan skape en god læringseffekt, hvis vi kan se likheter i ulikheter. Han peker da på forbindelsespunkter som finnes på tross av de kulturelle forskjellene. Han konkretiserer også hvor viktig det er for ungdommer å oppleve en kultur gjennom øynene til andre ungdommer, slik at de kan få et innblikk i hvordan mennesker på deres alder møter utfordringer (Hennig, 2010, s. 104-105). Samtale om motiv og tematikk kan på denne måten sørge for identifikasjon og kulturell innsikt hos ungdommen.

Handlingen i Skylappjenta fokuserer på kultur og kulturmøter. Gjennom handlingsforløpet får leseren innblikk i Skylappjenta sin indre reise, i tillegg til de utfordringene hun møter. Utfordringer som hovedpersonene møter ved å befinne seg midt imellom to ulike kulturer. Motivet og tematikken i denne bildeboken kan gi elever innblikk i denne vanskelige situasjonen gjennom Skylappjenta sine øyne. Videre i analysedelen vil motivet og tematikken i bildeboken bli gått nærmere inn på.

2.3 Litterær samtale

Laila Aase (2005, s. 106) definerer litterære samtaler som «(...) klassesamtaler som uttrykker leseerfaringer, og som har som føremål å undersøke litterære tekster med utgangspunkt i disse erfaringene». Som tidligere nevnt fikk jeg i praksis oppleve hvordan en slik litterær samtale kan fungere med utgangspunkt i en bildebok. Gjennom dialog fikk elevene snakke om teksten på bakgrunn av sine egne erfaringer. I denne litterære samtalen fikk deltakerne gjøre rede for sine egne erfaringer, samtidig fikk de innsikt i sine medelevers opplevelser av

samme tekst. Aase hevder videre at den litterære samtalen får oss til å møte andre sine erfaringer av teksten. Lesingen kan dermed foregå innenfor et tolkingsfellesskap, hvor klasserommet kan bli et møtepunkt for ulike tolkninger. Dette kan føre til læring knyttet til sosiokulturell læringsteori (Aase, 2005, s.107). Klasserommet står i en særstilling med tanke på litterære samtaler. I klasserommet kan man utveksle erfaringer, og sammen tenke over hva disse erfaringene kan bety. Flere hoder tenker som kjent bedre enn ett. Den litterære samtals muligheter understrekes av Wolf (2004, s.96), referert i Hennig (2010, s.175), hvor elevene gjennom aktiv lytting kan skape en dypere forståelse av teksten. Som nevnt befinner Skylappjenta seg i en utfordrende situasjon, hvor hun må velge mellom to ulike kulturer. Karakterene rundt er med på å påvirke dette valget. Hovedpersonen føler på avmakt, i tillegg til å stå midt oppe i en identitetskrise. Gjennom litterær samtale kan elevene bedre sette seg inn i Skylappjenta sin situasjon, og få et innblikk i hennes liv. Noen elever vil kunne føle en tilhørighet til hennes situasjon, mens andre elever vil få et kjennskap til et levesett som er svært ulikt deres eget. På denne måten kan Skylappjenta bli brukt til å diskutere identitet og kultur innenfor litterær samtale i klasserommet.

2.3.1 Sosiokulturell læringsteori

Den russiske psykologen Lev Semenovich Vygotsky er en sentral person innenfor den sosiokulturelle læringsteorien. Vygotsky var overbevist om at våre mentale strukturer og prosesser stammer fra vår samhandling med andre (Woolfolk, 2014, s. 69). Han mente at all tenkning og all intellektuell utvikling har utgangspunkt i sosial aktivitet (Håkonsen, 2014, s. 179). I en litterær samtale samhandler man med andre i et fellesskap. Dette fører til at man starter egne tankeprosesser og intellektet hos den enkelte utvikles i samspill med andre.

2.3.1.1 Den nærmeste utviklingssonen

Vygotsky var opptatt av den nærmeste utviklingssonen som går ut på at barn med hjelp fra voksne eller jevnaldrende kan klare mer enn det kan på egen hånd (Woolfolk, 2014, s. 76). «Slik er det ingen grenser for hva man kan mestre, for den nærmeste utviklingssonen utvikles konstant etter hvert som de lærende utvikler seg» (Håkonsen, 2014, s. 179). Da jeg fikk praktisere litterær samtale i praksisklassen min, opplevde jeg at elevene støttet seg på meg, men også på sine klassekamerater. Dette førte til en god og reflektert samtale, hvor ellers tilbaketrukne elever deltok. Dette førte til et fruktbart samtalemiljø. Elevene

samarbeidet under samtalen, og gjorde hverandre gode. I dette fellesskapet ble identitet og kultur diskutert. Disse begrepene ble forstått i sammenheng med handlingsforløpet i boken. Gjennom diskusjon rundt disse emnene kan elever få en dypere forståelse rundt andre kulturer. Ved å diskutere begrepene ut i fra hovedpersonen sin situasjon kan elevene også få en ny innsikt rundt disse temaene.

2.3.2 Samtalens plass i læreplanene

Muntlig kommunikasjon er en av de fem grunnleggende ferdighetene innenfor norskfaget. Innunder dette kompetansemålet vektlegges evnen til å lytte, samtale og tale for å skape en mening. Norskfaget har et overordnet ansvar for å utvikle elevenes evne til å mestre ulike muntlige kommunikasjonssituasjoner. Utviklingen av muntlige ferdigheter i norskfaget innebærer blant annet å tilegne seg fagkunnskap ved å samtale om norskfaglige emner, problemstillinger og tekster av økende kompleksitet (Utdanningsdirektoratet, 2013). For å oppnå disse muntlige ferdighetene, kan litterære samtaler være svært gunstige. Under hovedmålet «muntlig kommunikasjon» etter 10. trinn i norskfaget. Finner vi kompetansemålet: «samtale om form, innhold og formål i litteratur (...)» (Utdanningsdirektoratet, 2013). Under en litterær samtale kan både form, innhold og formål bli et samtaleemne. På denne måten kan elevene sammen kommunisere om disse elementene, og dermed utvikle sine muntlige ferdigheter i et fellesskap.

3. Metode

3.3.1 Kvalitativ metode

Metode kommer av det greske ordet *methodos*, som betyr å følge en bestemt vei mot et bestemt mål. Videre skriver Christoffersen og Johannessen at åpenhet, systematikk, grundighet og dokumentasjon er de mest grunnleggende kjennetegnene ved forskningsmetode. Metodelæren omhandler hvordan vi kan gå frem for å undersøke om våre antakelser er i samsvar med virkeligheten eller ikke (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 16).

Metode er læren om de verktøy som kan benyttes for å samle inn informasjon. «(...) ved å bruke ulike metoder kan vi forbedre og skjerpe vår oppdagelsesevne» (Halvorsen, 2008 s.20). Halvorsen konkluderer med at bruken av metoder får oss til å skjerpe vår oppmerksomhet rundt det vi ser etter. Valg av metode vil være med på å bestemme hva som oppdages. I min oppgave tar jeg utgangspunkt i utvalgte punkter fra Ommundsen. Valg av punkter vil påvirke analysen. Dermed vil valg av metode være med på å avgjøre eventuelle funn i bacheloroppgaven. Ved kvalitativ metode er analyse og fortolkning integrert i datainnsamlingen, i motsetning til kvantitativ metode, hvor datainnsamlingen forekommer før analyse og tolkning (Halvorsen, 2008, s. 131). Kvalitativ metode er hensiktsmessig å bruke i forhold til min problemstilling, da den krever analyse og fortolkning av materialet. Mitt materiale er oppslagene som jeg videre vil tolke opp mot problemstillingen min.

3.3.2 Valg av metode

For å undersøke hvordan bildeboken *Skylappjenta* kan brukes i litterær samtale med fokus på identitetsutvikling og kulturelt mangfold, vil bildebokanalyse inngå som del av metoden. Ordet dokument brukes om blant annet bevarte nedtegnelser av personens tanker, handlinger eller skaperverk (Potter, referert i Christoffersen & Johannessen, 2012, s.87). Dokumenter kan forekomme i ulike former. Bøker er en av dem (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.67). Dokumenter tar altså for seg levninger fra fortiden som analyseres ut i fra forskerens ståsted (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.88). Forskeren har dermed

en sentral rolle i analysen. Ved analyse av en tekst blir teori og kilder relevant for problemområdet. Sammen med kildene vil teorien fungere som et analyseverktøy opp mot kildene. Bildeboken *Skylappjenta* er besvarelsens utgangspunkt, og sammen med utvalgt teori og analysepunkter danner disse komponentene en helhet (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 88). Halvorsen fremhever to former for tekstanalyse, helhetsanalyse og delanalyse. Disse to hovedformene bør kombineres slik at ingen elementer ved analysen forspilles (Halvorsen, 2008, s. 210-211). En bildebok består av verbaltekst og bilder. I leseprosessen vil disse ulike modalitetene påvirke hverandre. Disse delene vil påvirke helheten, samtidig vil helheten påvirke delene. Begge formene for tekstanalyse innenfor kvalitativ metode blir dermed relevant å anvende.

Kildekritikk er sentralt innenfor min oppgave. «Kildekritikk handler om å bruke kilder på en informert og reflektert måte, slik at forskeren i størst mulig grad kan trekke holdbare konklusjoner på grunnlag av kildematerialet (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.90). I min besvarelse har jeg blant annet valgt å ta i bruk flere kilder når jeg gjør rede for teori. Dette gjør jeg for å understreke at forståelsen av begrepene er holdbar. Ved å vise til flere kilder vil kartleggingen av begrepene bli sett fra flere ståsted.

«Alle mennesker møter verden med en forforståelse, med kunnskaper og oppfatninger om virkeligheten, som vi, svært ofte ubevisst, bruker til å tolke det som skjer rundt oss» (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 22). Forforståelsen vår er dermed utgangspunktet for all tolkning. Christoffersen og Johannessen hevder også at forskere kan ha ulike forhåndsoppfatninger som fører til forskjellig tilnærming og fokus om samme fenomen (2012, s. 22). Min forhåndsoppfatning vil påvirke tilnærming til oppgaven, og dermed hva jeg velger å legge vekt på i analysen min. Forforståelsen vil dermed påvirke vinklingen av oppgaven og eventuelle funn. Denne forståelsen er i følge Gadamer referert til i Krogh (2009, s. 52) knyttet til den hermeneutiske sirkelen. Forholdet mellom lesere og tekst påvirker oppfatningen av teksten. Leserens fordommer og forforståelse preger tolkningen av teksten.

3.3.3 Hermeneutikk

Som nevnt i teoridelen kan hermeneutikk forstås som fortolknings- eller forståelselære. Når vi leser en bildebok vil delene påvirke helheten, samtidig vil helheten påvirke delene.

Verbalteksten vil altså påvirke bildet (helheten), samtidig vil bildet påvirke verbalteksten (delene). Ikonoteksten blir lest som en hermeneutisk prosess. Modalitetene er dermed gjensidig avhengig av hverandre (Bjørvand, 2014, s.135). Ommundsen forklarer denne prosessen som en hermeneutisk sirkel. Tolkningen av en tekst vil bli påvirket av leserens forståelseshorisont (2018, s. 155). Alle lesere preges av sin kulturbakgrunn i tillegg til tidligere leseerfaringer. Dermed vil vi møte en tekst med ulike fordommer som vil påvirke forståelsen. I en klasse vil elevene sitte igjen med flere ulike forståelser av bildeboken. Hos den enkelte elev vil leseforståelsen bli påvirket av tidligere erfaringer. Eleven vil dermed ha en individuell tolkning, deretter kan tolkningen bli utsatt for en diskusjon i et tolkningsfellesskap i lys av en litterær samtale. Da kan elevens tolkning bli påvirket av ulike fortolkninger som kan endre på den individuelle forståelsen av bildeboken.

3.3.3 Etske hensyn

I en litterær samtale vil som oftest læreren styre samtalen. Å styre en litterær samtale om kulturelt mangfold stiller etiske krav til læreren. I en slik samtale vil læreren kunne fungere som et forbilde for elevene. Da blir det ekstra viktig at man som profesjonsutøver fremmer respekt og likeverd i samtaler om kulturer og kultur møter. Skeie hevder at man som lærer i flere fag bør reflektere over hvordan man forholder seg til religion som en del av fagets innhold (2018, s. 49). Videre peker Skeie på at alle fag har et ansvar for å sikre at elever med ulike bakgrunner ikke føler seg trakassert eller usynliggjort (2018, s.49). Det er læreren sitt ansvar å sikre et miljø i klassen som møter mangfoldet, slik at hver enkelt elev føler seg sett og godtatt. Læreren har dermed et behov for kunnskap om religioner og livssyn sin plass i det mangfoldige klasserommet (Skeie, 2018, s. 50). Uten kunnskaper vil ikke læreren ha et solid grunnlag for å drive samtaler om kulturelt mangfold i klasserommet.

Alle mennesker er ulike. Alle har dermed et sett av ulike holdninger som påvirker yrkesutøvelsen. Holdninger og etikk er nært beslektet. Begrepenes sammenheng har blitt tydelige i dagens samfunn. Profesjonsutøvere trenger stadig å reflektere over og arbeide med egne holdninger. Hvis man ikke holder denne refleksjonen ved like, kan man risikere at ivaretagende holdninger skyggelegges og erstattes av generaliseringer. Noen har fordommer mot enkelte kulturer. Fordommer kan føre til generaliseringer som kan skape negative holdninger mot en kultur. Generaliseringer som dyrker distanse og manglende innlevelse og

forståelse. I et flerkulturelt samfunn vil dette være ødeleggende faktorer (Lindboe,2008, s. 193). Som lærer må man stille seg kritisk og reflekterende til sine egne holdninger. Bergem mener det ikke er likegyldig hvordan man opptrer foran elever. Videre hevder Bergem at elevene merker seg lærerens tonefall, kroppsspråk, holdninger og atferd (2014, s.41). I samtaler om kulturelt mangfold med elever, vil dine holdninger påvirke din praksis, og dermed måten du snakker om begrepet på. Det blir da viktig å være bevisst på hvordan din forforståelse og opptreden kan påvirke elevene.

3.3.4 Undersøkelsens gjennomføring

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i professor Ommundsens utvalgte punkter innenfor bildebokanalyse. I teoridelen har jeg gjort rede for disse analysepunktene. Valg av hovedpunkter er gjort på grunnlag av samspillet mellom bilder og verbaltekst. Punktene får frem dette samspillet og tydeliggjør det jeg ønsker å få frem ved denne analysen.

Velger å ta utgangspunkt i følgende punkter i undersøkelsen min:

- Paratekstene
- Layout, teknikk og farger
- Komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv
- Person- og miljøskildring
- Intertekstuelle og intervisuelle referanser
- Motiv og tematikk

For å svare på min problemstilling har jeg valgt å ta utgangspunkt i relevant teori når jeg har analysert de utvalgte oppslagene, og deretter hatt dette som en bakgrunn jeg kan spille på for å vise hvordan boken kan brukes i litterær samtale for å kaste lys på identitetsutvikling og kulturutvikling.

4. Analyse og tolkning

I denne delen av oppgaven starter jeg med et handlingsreferat, hvor jeg også trekker inn informasjon om forfatteren sin bakgrunn, som er høyst aktuell i besvarelsen. Deretter tar jeg for meg tolkning og analyse av *Skylappjenta* med utgangspunkt i teori tilknyttet bildebokanalyse og litterær samtale.

4.1 Handlingsreferat

Skylappjenta er en bildebok skrevet av Iram Haq. Haq har en norsk-pakistansk bakgrunn, som har satt sitt preg på hennes forfatterskap. Iram var kun 14 år valgte hun å bryte med sine foreldre, og gå sin egen vei. Det å leve mellom to ulike kulturer har preget forfatteren Iram Haq sitt liv. Hennes verdier og tenkemåter stemte ikke overens med familien sin kultur, og hun ble nødt til å ta et vanskelig valg som påvirket hennes fremtid. Handlingen i *Skylappjenta* gjenspeiler Haq sin oppvekst på flere vis. Boken handler om en ung jente som lever mellom to ulike kulturer. Gjennom handlingsforløpet blir Skylappjenta satt i vanskelige situasjoner som setter hennes identitet og verdier på prøve. Bildeboken starter i hjemmet til jenten, hvor hun bor isolert sammen med sin mor. En dag våger hun seg opp på taket. Moren reagerer kraftig og plasserer en lue med to skylapper på hodet hennes slik at hun bare kan se det som er rett foran henne. Skylappjenta får en kurv med forsyninger, som hun skal ta med til sin syke bestemor i skogen. Hun får nøye instruksjoner om å beholde luen på, og ikke snakke med fremmede. På vei til bestemoren møter hun blant annet Normann. Skylappjenta blir svært begeistret for Normann og hans væremåte. Hennes onkel Chacha følger iakttakende med på Skylappjenta. Onkelen og bestemoren vil sende henne vekk grunnet den uakseptable oppførselen hennes. Boken ender med at Normann og Skylappjenta rømmer, og brenner broen som knytter henne til familien.

4.2 Paratekstene

Som tidligere nevnt er paratekstene det som ligger utenfor, før og etter selve fortellingen. Paratekstene som er plassert før fortellingen kan fungere som frampek, mens paratekstene som er plassert etter hovedteksten kan formidle tilbakeblikk til leseren. Det paratekstene har til felles, er at de forbereder oss på innholdet i boken (Ommundsen, 2018, s. 158). Paratekstene blir dermed viktige i vår forståelse av boken som en helhet.

På forsidebildet kan vi se en jente med en annen etnisitet, ikledd en hatt med skylapper og en rød kjole med gult mønster. Hun har to lange fletter som strekker seg over forsiden. I enden av flettene er det plassert to sommerfugler. Øynene til jenten er lukket, og hun har et uttrykksløst ansikt. Det kan se ut til at håret hennes er i bevegelse, mens jenta står rett opp og ned. Dette kan tyde på at en del av henne trekkes i en retning, mens resten av henne står stille. Sommerfugler er frie vesener, mens skylappene kan symbolisere ufrihet. Disse virkemidlene skaper en kontrast i bildet. Nede i høyre hjørnet står tittelen på boken. Verbalteksten og bildet virker utfyllende. De fleste vil assosiere skylapper med noe negativt. Noe som kan virke begrensende for aktøren. Det gir en forventning om at fortellingen kan omhandle ulikheter og/eller vanskelige valg.

Fargene på omslaget kan gi leseren en eksotisk følelse. Den røde kjolen med det gule mønsteret, og den brune huden kan gi en slik assosiasjon. Formen på kjolen kan minne om en sombrero. Dette er et element noen elever vil plukke opp, og dermed kunne relatere til noe de kjenner fra før. I tillegg er formatet på verbalteksten noe man legger merke til. Utformingen minner om urdu. Dette kan virke som et frampek til en handling rundt kulturelle møter. Denne forsiden kan fungere i en litterær samtale. I denne parateksten finnes det flere meningsbærende elementer som kan diskuteres. Elementene kan vekke ulike assosiasjoner og skape identifikasjon hos elevene. Dette kan føre til fruktbare samtaler om identitet og ulike kulturer. I en førlesningsfase kunne det vært hensiktsmessig å la elevene reflektere rundt noen spørsmål. Eksempler på slike spørsmål kan være: Har du noen

spesifikke tanker rundt forsidebildet? Hva tror du denne bildeboken kan handle om? Dette er spørsmål som kan skape refleksjon og nysgjerrighet hos elevene. Slike spørsmål kan engasjere flere elever, og sette fokus på kultur møter og identitet. Ved å diskutere disse spørsmålene i plenum kan flere elever aktiviseres. De kan dessuten få innspill på tankene sine, og kommentere andre sine. Gjennom en slik sosial aktivitet får elevene innblikk i andre sine tanker rundt forsiden. De kan dermed i samspill med andre tolke meningen bak de ulike elementene. I en slik førlesningsfase kan læreren få informasjon om elevenes forkunnskaper. Læreren kan dessuten få et overblikk over hvordan elevene stiller seg til kultur møter og kulturelt mangfold. Dette er informasjon som man kan bygge videre på i den litterære samtalen. Noen elever kan ha feiloppfatninger og/eller syn som preges av fordommer. I en slik fase kan man ta tak i disse, slik at samtalen videre får et godt utgangspunkt.

4.2 Layout, teknikk og farger

I bildebokteorien ble dette punktet forklart som det visuelle på boksiden. Fargebruken ble vektlagt, i tillegg til stemningen fargene kunne skape. Farger kan oppfattes ulikt, avhengig av leserens bakgrunn. Rødt ble trukket frem som en viktig farge i bildebøker.

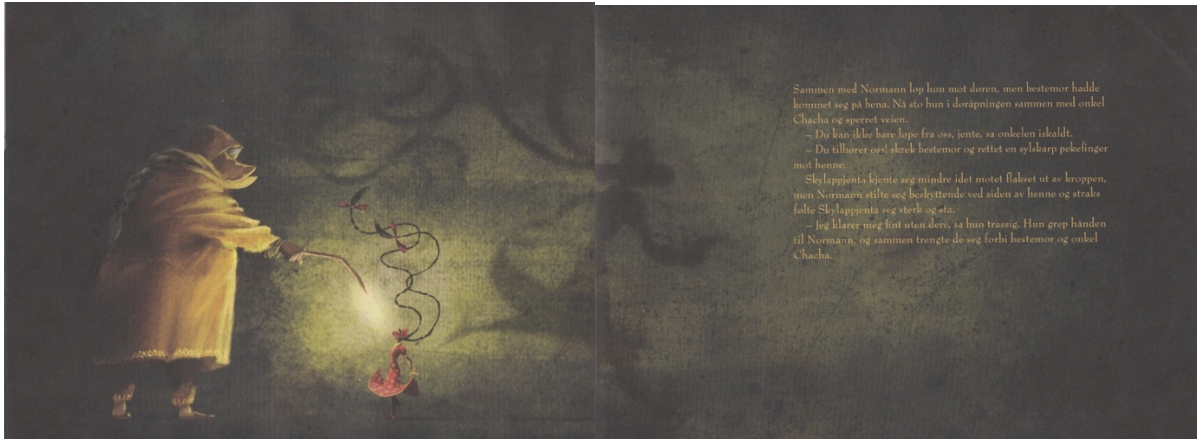
På oppslag nr. 4 kan vi se en jente i rød kjole som løper mot en blomstereng. Disse lyse fargene kan vekke gode og positive assosiasjoner hos elevene. På høyre side står en svart taxi omgitt av en mørk grønn farge. Lyktene til bilen lyser tydelig. Den røde kjolen til jenta og grønn fargen på høyre side er kontrastfarger som setter ting i perspektiv. Dette er elementer som elevene kan legge merke til og diskutere i fellesskap. Denne bruken av lystige farger på halve oppslaget og mer dystre farger på andre halvdel er et element som går igjen i

bildeboken. Denne bruken av farger er et godt utgangspunkt for videre refleksjon. Spørsmålene som følger kan være aktuelle i en litterær samtale. Hva ønsker illustratøren å få frem ved å ta i bruk disse fargene? Vekker fargene noen assosiasjoner? Spørsmålene kan føre til samtaler om farger knyttet til ulike kulturer. Samtale om fargebruken kan dessuten skape en dypere forståelse av teksten. Elevene kan i fellesskap konstruere en felles forståelse av de betydningsbærende elementene. I en slik dialog får elevene kunnskaper om andre oppfatninger og tanker rundt fargebruken. Fargene vil kunne bli tolket forskjellig hos elevene. Gjennom samtale kan elevene legge merke til hvordan elementene på oppslaget kan bli tolket forskjellig. Noen elever vil kanskje assosiere rødt med noe negativt og skummelt, mens andre elever vil knytte fargen til positive erfaringer. Dermed vil elevenes kulturbakgrunn påvirke reaksjonen på de ulike fargene. På denne måten kan elevene knytte tidligere erfaringer til fargene, og dermed knytte dette til deres identitet.

Det er et samspill mellom skrift og bilde. Uten verbalteksten ville ikke leseren klart å tyde hvilken mening taxien har på oppslaget. Det er gjennom verbalteksten vi får informasjon om at det er onkelen hennes som sitter i denne taxien, og følger med på Skylappjenta. Den gir oss også innblikk i en samtale mellom dem. Modalitetene har ulik affordans, så de ulike uttrykksformene har ulike styrker, og utfyller hverandre. Ikonoteksten skaper på denne måten en mening hos leseren. Som lærer er det viktig å vise elevene at en ikonotekst kan leses forskjellig. Leseren vil bli påvirket av sin kulturbakgrunn, og sine tidligere erfaringer.

4.3 Komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv

I forrige kapittel ble komposisjon, bildeutsnitt og perspektiv presentert som en visuell grammatikk som kan hjelpe oss til å forstå bildenes virkning på leseren. Her ble verdiperspektivering trukket frem. Ommundsen definerte dette begrepet som illustratørens valg av størrelse på personene. Hun understrekte at en overdrevet forstørret person kunne understreke makt (Ommundsen, 2018, s. 160).

Sammen med Normann løp hun mot doren, men bestemor hadde kommet seg på beina. Nå sto hun i doråpningen sammen med onkel Chacha og sperret veien.
– Du kan ikke bare løpe fra oss, jente, sa onkelen iskaldt.
– Du tilhører oss! skrek bestemor og rettet en rylakarp pekofinger mot henne.
– Skylappjenta kjente seg mindre fild motet flakset ut av kroppen, men Normann stilt seg beskyttende ved siden av henne og stråke følte Skylappjenta seg sterk og alu.
– Jeg klær meg fint uten å den, sa hun trassig. Hun grep hånden til Normann, og sammen trengete de seg forbi bestemor og onkel Chacha.

Komposisjonelt sett er kontraster gjennomgående i bildeboken. Disse kontrastene gjør det lettere for leseren å oppdage de viktigste elementene. Illustratøren har tatt i bruk kontrastfarger, ulike størrelser på tegningene og ulike figurer som kan tolkes uensartet. Skandfer har tatt i bruk verdiperspektivering på oppslag nr. 13. Her kan vi se en kvinne og Skylappjenta. Kvinnen er kraftig forstørret i forhold til jenten. Denne bruken av verdiperspektivering påvirker leseren sin forståelse av bildet. Dette ujevne størrelsesforholdet setter kvinnen i en tydelig maktposisjon. Fingeren hun retter mot jenten understreker hennes posisjon ytterligere. Verbalteksten tydeliggjør handlingen som blir utført på bildet. Det er ved hjelp av denne modaliteten leseren får informasjon om at det er bestemoren som peker på jenten, for å understreke hvem hun tilhører. Gjennom verbalteksten får vi kunnskap om at Skylappjenta føler seg liten og utsatt i denne situasjonen. Samspillet mellom bilde og tekst i dette oppslaget skaper dermed en mening hos leseren.

I en litterær samtale kan bruken av kontraster og perspektiv være et godt utgangspunkt for refleksjon rundt ulike identiteter og kulturer. En samtale rundt oppslag nr. 13 kunne bygget på religion og kultur sin plass hos mennesket, som deretter kan påvirke identiteten til det enkelte individ. Her kunne elevene sammen reflektert rundt Skylappjenta sin situasjon. I en klasse med ulike livssyn kan det være mulig å se på situasjonen hennes fra ulike hold. Hovedpersonen i boken står ovenfor flere valg som vil påvirke hennes liv. Hun har ulike roller/identiteter som hun må leve opp til. På denne måten kan man relatere handlingen til elevene sitt liv, og valg de kan stå ovenfor. Samtale om etiske problemstillinger og valg fører til at elevene kan få et bedre innblikk i hovedpersonen sin situasjon. Drøfting og refleksjon

rundt slike valg, kan bidra til å styrke elevene sin identitet og kunnskap om det kulturelle mangfoldet. Bruken av kontraster i bildeboken kan tydeliggjøre viktige samtaleemner, som elevene kan reflektere rundt i fellesskap. Kontrastene påvirker hovedpersonen og hennes liv. Det kan være interessant å diskutere hvordan autoritetene påvirker hovedpersonen sin identitetsutvikling og levemåte, og at dette kan være forskjellig i ulike kulturer.

4.4 Person- og miljøskildring

Som tidligere nevnt tar dette punktet for seg miljøet rundt personene, og hvordan bildene kan få frem karakterenes følelser og sinnsstemninger. Nikolajeva trakk frem hvordan miljøene kunne påvirke personene sin modning. I et miljø preget av kontraster vil karakterenes indre reise bli påvirket. På denne måten er miljøet en viktig faktor i leseren sin forståelse av personene (2000, s.118).

Gjennom handlingsforløpet i boken blir karakterene eksponert for ulike miljøer. Skylappjenta sin reise starter i et trygt og kjent miljø. Videre trekkes karakteren ut i skogen, hvor hun får innblikk i en annen livsverden. Her møter hun miljøer og personer som står i sterk kontrast til hennes liv. Disse ytre faktorene preger Skylappjenta sin indre reise. De sterke kontrastene påvirker hennes tanker og valg. Dette settet av nye impulser bidrar til å sette fart på handlingsforløpet. Samtaler om hvordan miljøet rundt påvirker karakterene, kan sette i gang tankevirksomhet hos elevene. Hovedpersonen blir påvirket av miljøet rundt. Hennes identitet blir satt på prøve i møte med de ulike miljøene. Denne ytre påvirkningen kan endre hennes tankesett og verdier, og dermed hennes kultur.

I en slik lærerstyrt samtale blir det viktig å gi elevene verktøy til å forstå at ikke alle elementene i en tekst er representativt for den utvalgte kulturen (Khaateb, 2018, s.286). Det blir essensielt å ha en åpen dialog rundt kulturens elementer, men samtidig strebe etter toleranse og respekt i samtalen. Som tidligere nevnt kan åpen dialog i klasserommet bli et møtepunkt for ulike tolkninger (Aase, 2005, s. 107). Ved å sette seg inn i hovedkarakteren sin situasjon, vil elevene kunne diskutere de ulike elementene som påvirker hennes liv. Her er det flere sentrale komponenter som kan fungere i en litterær samtale. Skylappjenta står i en vanskelig situasjon der hun må velge hvilken kultur hun skal stå fast ved. Gjennom boken kan elevene få et innblikk i hvordan miljøet og de ulike karakterene påvirker dette valget.

Hvordan miljøene rundt kan påvirke et menneske til å ta komplekse valg. Hvor vanskelig det er å stå mellom to kulturer, og hvordan påvirkningskraften utenfra kan gjøre dette enda hardere. Slike spørsmål knyttet til verdier, tankesett og kultur kan være et godt utgangspunkt for litterær samtale koblet til identitetsutvikling og kunnskaper om det kulturelle mangfoldet. Elevene kan samtale om hvordan miljøene rundt Skylappjenta påvirker hovedpersonen sin indre reise og videre valg.

4.5 Intertekstuelle og intervisuelle referanser

Intertekstualitet, er som tidligere nevnt et begrep som viser at tekster refererer til hverandre (Jensen, 2014, s. 93). Eventyr er et eksempel på en referanse som bildebøker tar i bruk. Bruk av referanser kan skape en dypere mening hos de leserne som gjenkjenner dem (Ommundsen, 2018, s.160-161).

Skylappjenta inneholder flere intertekstuelle og intervisuelle referanser. To av disse er eventyret om Espen Askeladd, i tillegg til eventyret om Rødhette og ulven. På oppslaget over kan vi se en blond, blåøyd gutt med sekk på ryggen. Disse intervisuelle referansene kan gi assosiasjoner til Espen Askeladd og den norske kulturen generelt. Gjennom verbalteksten får vi også informasjon om at Normann går på ski og utfører hallingkast. Innledningsvis, og på oppslag nr. 7 finnes det eksempler på intertekstuelle referanser. Bildeboken innleder med «Det var en gang (...)» (Haq, Skandfer, 2009) på det første oppslaget, og «Da de hadde gått langt og lengre enn langt (...)» (Haq, Skandfer, 2009) på oppslag nr. 7. Disse eventyrlige

referansene legger et norsk preg på bildeboken. Handlingen i bildeboken minner om Rødhette og ulven. Begge hovedpersonene skal levere forsyninger til sin syke bestemor. For å komme frem til bestemoren sin må de gjennom skogen, hvor farer truer. Ulven følger iakttakende med på Rødhette, mens det er onkel Chacha som holder et øye med Skylappjenta. Rødhette har som kjent, en hette på hodet sitt, mens Skylappjenta går med skylapper. Det er dermed tydelige sammenkoblinger mellom disse handlingsforløpene.

Denne bruken av intertekstuelle og intervisuelle referanser kan fungere som et godt utgangspunkt for en litterær samtale. Som nevnt er det ikke alle elever som vil legge merke til denne referansebruken. Uten kunnskap om disse elementene vil ikke forståelsen av fortellingen bli like god. I en litterær samtale blir det viktig å gjøre elevene oppmerksomme på disse faktorene slik at alle elevene har mulighet til å delta i samtalen. Slike referanser gjør at elevene kan sammenligne noe de kjenner fra før med ny informasjon. På den måten kan elevene trekke linjer mellom eventyr de kjenner fra før til handlingen i Skylappjenta. Dette kan skape økt refleksjon og identifikasjon hos den enkelte elev, i tillegg til kunnskap om det kulturelle mangfoldet. Referansebruken skaper kontraster mellom de ulike kulturene hovedpersonen lever i spennet mellom. Normann representerer den norske kulturen, og virker som en kontrast til Skylappjenta sin kultur. Hun blir introdusert til mye nytt og spennende, og dette påvirker fokuset hennes. Jenten finner seg selv i midten mellom to ulike kulturer. Gjennom bruken av disse virkemidlene får vi et innblikk i hvor store disse forskjellene er. Hvor vanskelig det kan være å finne sin egen identitet og kultur. Hvordan kulturmøter kan foregå, og hvor vanskelig det kan være å stå i en slik situasjon.

4.6 Motiv og tematikk

I teoridelen ble motiv forklart som det bildeboken konkret handler om, mens tematikken er de temaene som bildeboken fokuserer på (Ommundsen, 2018, s. 163). Hennig pekte på hvor viktig det er for ungdommer å oppleve en kultur gjennom øynene til andre ungdommer. Slik at de kunne få et innblikk i utfordringer som mennesker på deres alder kan møte på (2010, s. 104-105).

Motivet i bildeboken *Skylappjenta* ble forklart innunder handlingsreferatet innledningsvis i dette kapitlet. Det kommer frem av handlingen at bildeboken legger vekt på kulturmøter,

fordommer og identitetsutvikling. Skylappjenta går igjennom en reise som påvirker hennes person, og hennes kultur. På veien møter hun ulike impulser som påvirker denne reisen. Vi møter på karakterer med ulike fordommer og meninger. Hovedkarakteren reiser gjennom skogen med skylapper, som hun tilslutt kvitter seg med. Hun bryter med sin familie og finner sin egen vei. Fremtiden ligger nå i hennes egne hender, og det trygge og kjente finnes ikke lengre. I en litterær samtale kan det være hensiktsmessig å samtale om hvordan motiv og tematikk påvirker vår forståelse av boken. Moren til Skylappjenta er svært skeptisk til det som er fremmed. Hun plasserer skylapper på henne, og ber henne om å unngå alt som er ukjent. Det kan være hensiktsmessig å diskutere hvordan fordommer kan påvirke vår forståelse av ulike kulturer og identiteter. Kan fordommer skape begrensninger? I så fall hvordan? Slike spørsmål utfordrer elevene til å tenke selv og reflektere rundt hvordan fordommer kan påvirke identitetsutvikling og kunnskaper om det kulturelle mangfoldet.

Et tema som er underordnet kulturmøter og fordommer i denne boken er tvangsekteskap. På oppslag nr. 2 kan vi lese i verbalteksten at moren truer Skylappjenta med at hun aldri vil bli gift om hun våger å ta av seg luen. Senere i boken får vi informasjon om at familien hennes vil sende jenta vekk siden hun ikke har oppført seg. Som nevnt i teoridelen trakk Khateeb frem hvor viktig det er å stille seg kritisk til hvordan tekster bruker elementer fra andre kulturer. Som lærer må man informere elevene om at en tekst ikke alene er representativ for en kultur. Tekster kan framstille kulturuttrykk på ulike måter. Når man samtaler om dette underordnede temaet i en klasse blir det også viktig å tenke over hvordan man som lærer tilnærmer seg temaet i fellesskap.

I denne fortellingen finnes det flere motpoler. Ulike karakterer med ulike kultursyn, fordommer, tanker og følelser. Det blir dermed viktig å stille gode spørsmål som krever refleksjonsevne, slik at elevene kan sette seg inn i de ulike karakterene sine situasjoner. Eksempler på slike spørsmål kan være: Hvilke tanker og følelser tror du Skylappjenta satt igjen med etter at hun valgte å forlate familien sin? Hvorfor tror du moren til jenta var redd for å sende henne ut i skogen? Hvis du hadde vært i Skylappjenta sin situasjon, hvordan ville du handlet og hvordan kunne valget ditt påvirket fremtiden din? Ved å stille slike spørsmål kan elevene bedre sette seg inn i situasjonen til karakterene. Da kan de få en bedre forståelse av valgene som personene tar og hvorfor. De kan i tillegg tenke seg hvordan de

selv hadde reagert og handlet i samme situasjon. På denne måten kan elevene relatere seg til ulike situasjoner og kanskje få et annet syn på kulturen. Samtale om slike spørsmål kan på denne måten styrke elevenes identitet og kulturelle innsikt.

5. Avslutning

I denne undersøkelsen har jeg funnet svar på følgende problemstilling: *Hvordan kan bildeboken Skylappjenta bidra til identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet gjennom litterær samtale hos elever på ungdomstrinnet.*

De utvalgte punktene for analysen kan alle gjennom litterær samtale bidra til identitetsutvikling, i tillegg til økt kunnskap om det kulturelle mangfoldet. *Skylappjenta* har en rekke kvaliteter som kan åpne for reflekterte diskusjoner i en klasse på ungdomstrinnet. Gjennom samtale kan elevene i fellesskap trekke ut mening som de kan knytte til identitet og det kulturelle mangfoldet. Kunnskap om det kulturelle mangfoldet er svært aktuelt i dagens samfunn, og nye læreplaner som snart trer i kraft. Som lærer blir det viktig å forberede elevene på fremtiden, og gi dem de verktøyene de trenger for å lykkes i dette samfunnet. Da blir det essensielt å legge vekt på disse emnene i undervisningen, og gi elevene tilgang på verk som kan stimulere og øke deres kompetanse innenfor feltet. *Skylappjenta* er et godt eksempel på et verk som kan brukes i undervisningen for å sette søkelyset på problemstillinger som elevene vil kunne møte i dagens samfunn, men også i fremtiden. Flyktningkrisen er et eksempel på en utfordring som krever kunnskap om det kulturelle mangfoldet. Som lærer er det viktig å få frem hvor viktig det er å bruke hverandre som ressurser. Vise elevene at mangfold er viktig. Elevene sine ulike bakgrunner når det omhandler det kulturelle, i tillegg til deres identitet, kan berike fellesskapet.

I en litterær samtale blir det viktig som lærer å forholde seg nøytral og åpen til diskusjoner om religion og kultur. Som leder i en slik samtale blir det essensielt å stille de rette spørsmålene, og støtte elevene i deres tankevirksomhet. Læreren må tilnærme seg elevene på en slik måte, at deres forståelse ikke blir påvirket av læreren sine holdninger. Bildene i bildeboken er et godt utgangspunkt for videre dialog og diskusjon. En bildebok består av ulike elementer som vil tolkes forskjellig hos de ulike leserne. Samspillet mellom bilde og verbaltekst vil bli lest i hermeneutisk prosess, som skaper mening hos den enkelte leser. På denne måten kan *Skylappjenta* skape et mangfold av tolkninger og forståelser, som kan anvendes i en litterær samtale på ungdomstrinnet. Litterær samtale åpner for dialog som kan føre til at elevene deler meninger og synspunkter innenfor et tolkningsfellesskap.

Innenfor sosiokulturell læringsteori er dette svært fruktbart for elevene sin læring. Dessuten kan et slikt delingsfellesskap føre til økt forståelse hos elevene. Gjennom litterær samtale kan elevene dessuten utvikle sin identitet. De kan bli bevisst på egne valg og standpunkt, samt hvilke verdier de står for, gjennom å diskutere spørsmål knyttet til boken. Bildeboken åpner også for identifikasjon. Elevene kan identifisere seg med ulike verdier, kulturer og/eller bakgrunner gjennom de ulike karakterene i boken.

Oppgaven min synliggjør dermed at *Skylappjenta* som bildebok egner seg til litterær samtale på ungdomstrinnet, hvor identitetsutvikling og kunnskap om det kulturelle mangfoldet kan bli problematisert. I min undersøkelse har jeg kommet med konkrete spørsmål som kan anvendes i en litterær samtale, i tillegg til problemstillinger og temaer som kan være fruktbare å diskutere i klassen. Det er dermed tydelig at elevene gjennom bruk av *Skylappjenta* i litterær samtale kan styrke sin identitet og innsikt om kulturer, gjennom å diskutere ulike spørsmål knyttet til temaene. Gjennom min analyse kommer det tydelig frem at veivalg mellom to ulike kulturer, i tillegg til makt blir vektlagt. Hovedpersonen blir utfordret til å velge mellom disse vidt forskjellige kulturene. I oppslagene kan vi finne eksempler på verdiperspektivering som fremhever maktforholdet mellom karakterene.

I denne bacheloroppgaven har fokuset vært på litterære samtaler i norskundervisningen. I en eventuell masteroppgave kunne det vært interessant å se på hvordan bildeboken kunne blitt anvendt i tverrfaglig arbeid i KRLE og samfunnsfag.

5. Litteraturliste

- Aase, L. (2005) Litterære samtalar. Nicolaysen, B. & Aase, L. (red). *Kulturmøte i tekstar- Litteraturdidaktiske perspektiv*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bergem, T. (2014). *Læreren i etikkens motlys- innføring i yrkesetisk tenkning og praksis* (3.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bjorvand, A. (2014) Bildebøker I: Slettan, Svein (red). *Ungdomslitteratur – ei innføring*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012) *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Halvorsen, K. (2008) *Å forske på samfunnet – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5.utg) Oslo: Cappelens Forlag as.
- Haq, I. & Skandfer, E. (2009) *Skylappjenta*. Cappelen Damm AS.
- Hennig, Å. (2010) *Litterær forståelse- innføring i litteraturdidaktikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Håkonsen, K (2014) *Psykologi og psykiske lidelser* (5. utg). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Identitet, 2016 i Store norske leksikon. Hentet 14. februar fra: <https://snl.no/identitet>
- Jensen, T. M. (2014) Komplekse ungdomsromaner I: Slettan, Svein (red). *Ungdomslitteratur- ei innføring*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Khateeb, A (2018) Kulturmøter i barnelitteratur I: Stokke, S. R. & Tønnesen, S. E. (red) *Møter med barnelitteratur*. Oslo: Universitetsforlaget.

Krogh, T. (2009) *Hermeneutikk- om å forstå og fortolke*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kunnskapsdepartementet (2017) Overordnet del- verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/53d21ea2bc3a4202b86b83cfe82da93e/o-verordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf>

Lindboe, I.M. (2008) Profesjoners etiske utfordringer i et flerkulturelt samfunn I: Otterstad (red.) *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold- fra utsikt til innsikt*. Universitetsforlaget AS.

Nikolajeva, M. (2000) *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur.

Ommundsen, Å. M. (2018) Bildeboka I: Stokke, S. R. & Tønnesen, S. E. (red) *Møter med barnelitteratur*. Oslo: Universitetsforlaget.

Opplæringsloven (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-17-61) Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Skeie, G (2018) Religioner, livssyn og interkulturell opplæring I: Schjetne, E. Skrefsrud, T (red.) *Å være lærer i en mangfoldig skole- Kulturelt og religiøst mangfold, profesjonsverdier og verdigrunnlag*. Gyldendal Akademisk .

Utdanningsdirektoratet (2006) *Prinsipper for opplæringen*. Hentet 17. Februar fra:

https://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/fastsatte_lareplaner_for_kunnskapsloftet/prinsipper_lk06.pdf

Utdanningsdirektoratet (2013) *Læreplan i norsk*. Hentet 7. februar fra:

<https://www.udir.no/kl06/NOR1-05>

Woolfolk, A. (2014). *Pedagogisk psykologi* (4.utg). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

